

Uppgifter B

Textpaket

Litteracitet

1

Steg 2

3

Elever som läser och skriver

Innehåll

Inledning	3
------------------------	----------

Textpaket 1

Lejonet och räven.....	5
En karta över en ö.....	7
Skorpionen	9

Textpaket 2

Skorpionen	12
Den giriga mannen.....	14
Potatischips	16

Textpaket 3

Skorpionen	19
Potatischips	21
Sömn.....	23
Mjölk	25
Världens städer	27

Litteratur- och bildförteckning	29
--	-----------

Inledning

Detta häfte innehåller underlag för *Uppgifter B – Textpaket*. Uppgifterna använder du tillsammans med *Samtals- och dokumentationsunderlag B* och *Bedömningsunderlag för Uppgifter B*.

Instruktionerna för hur du genomför uppgifterna finns i *Samtals- och dokumentationsunderlag B*.

Dokumentera elevens svar på uppgifterna i bedömningsunderlagen. Var uppmärksam på att svarsrutorna för ”Ja” och ”Nej” kommer i en annan ordning på elevens svarsblad när språket har läsriktningen höger–vänster.

Varje uppgift består av två blad – en text och elevens svarsblad med läsförståelsefrågor. Information om hur du väljer uppgifter till eleven finns i lärarhandledningen (se s. 6–7). Skriv ut uppgifterna i färg och enkelsidigt så att eleven kan se texten och frågorna samtidigt.

Se gärna tolken kopior av uppgifterna du har valt, både på svenska och på elevens språk.

Om översättningen

Översättningen använder den varietet och det språkbruk som hör hemma i norra Kurdistan (Turkiet, Irak, Syrien), med en modifierad variant av det latinska alfabetet. Talad kurmanji har i detta område flera olika dialekter. Olika talare kan därför uppleva att de inte känner igen ord eller fraser. Det betyder emellertid inte att de är felaktiga utan att det varit omöjligt att hitta en översättning som passar alla. Var därför särskilt uppmärksam på att eleven har förstått centrala ord i uppgifterna.

Anpassning av uppgifter för elever med funktionsnedsättning

Om du läser upp eller spelar in uppgifter för elever med svår synnedsättning behöver du anpassa uppgifter som innehåller bilder eller figurer. Kontakta en speciallärare eller specialpedagog om det behövs.

Textpaket 1

- Text 1. Lejonet och räven. Beskriv innehållet i bilden.
- Text 2. En karta över en ö. Uppgiften stryks.
- Text 3. Skorpionen. Beskriv skorpionen i bilden. (Ingår även i textpaket 2 och 3)

Textpaket 2

- Text 3. Potatischips. Använd riktiga potatischips. (Ingår även i textpaket 3)

Textpaket 3

- Text 3. Sömn. Figuren kan strykas. Frågorna 3 och 4 som bygger på information i figuren stryks.
- Text 5. Världens städer. Diagrammet kan strykas. Frågorna 2 och 4 som bygger på information i diagrammet stryks.

Läs mer i *Anpassning för elever med funktionsnedsättning*.

Textpaket 1

Şêr û rovî

Şêr di şikefta xwe de dirêj kirî bû.

Ew bi şev û roj li wir dirêj kirî bû.

Mirov tenê gurmijînên piçûk û westiyayî jê dibihîstin.

– Ew nexweş e, ajel fikirîn û heyfa wan lê hat.

Wan pest pê kir û bi diyariyên piçûk çûn nav şikefta şêr

Lê rovî neçû hundir.

Şêr bi dengekî nerm pirsî:

– Ji bo çi tu nayê, hevalê min? Yê din tev hatine vir.

– Ez fikirîm ku werim, rovî got, lê min li şopên lingan niherî û ez tirsyam. Hemû şop diçine nav şikefta te lê çi şop ji şikeftê dernakevin. Ji ber hindê ez bes li derve radiwestim.

Pirs li ser "Şêr û rovî"

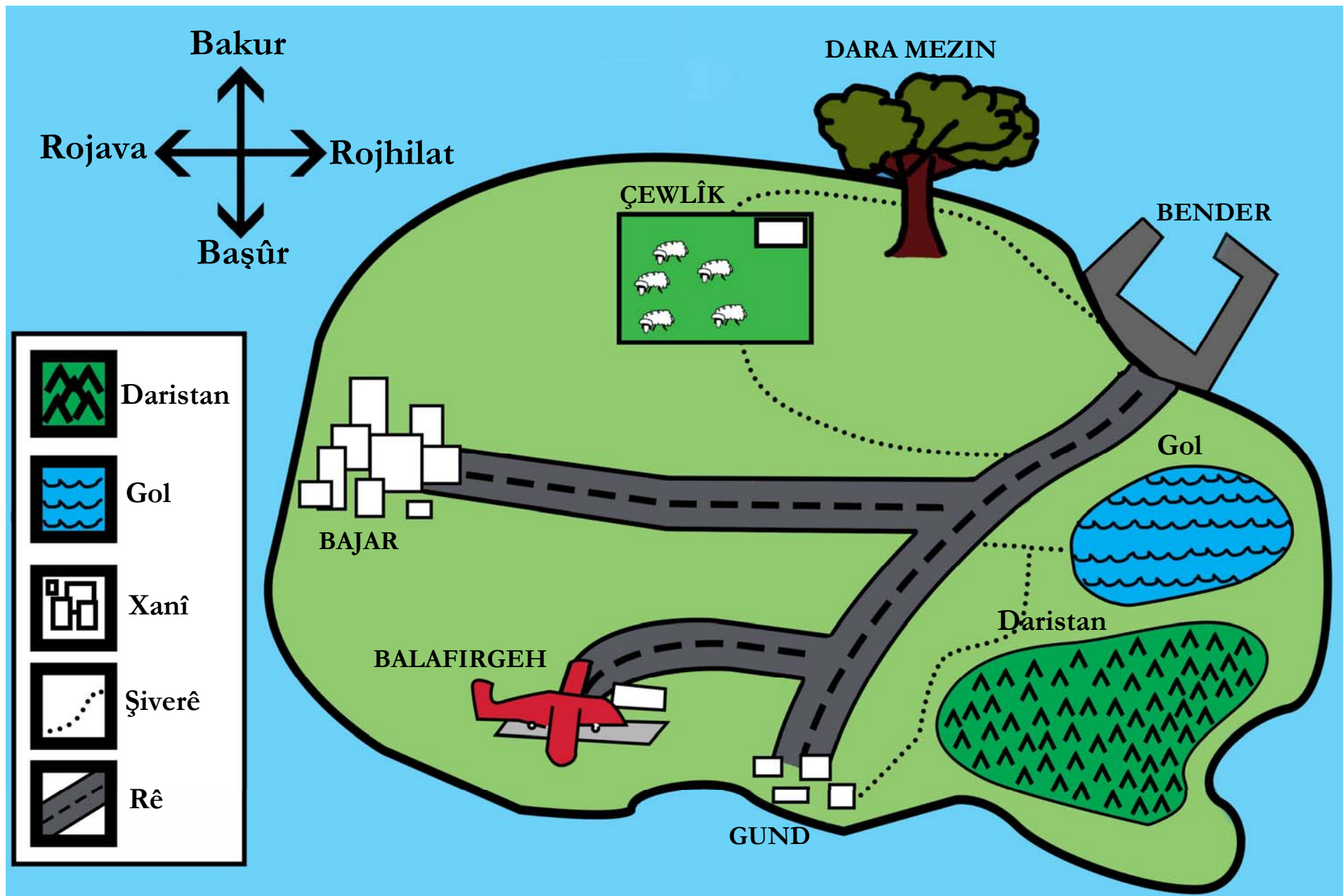
Di derbarê nivîsê de bersiva van pirsên jêrîn bide, Erê yan Na.

	Erê	Na
1. Ma şêr hertim di şikefta xwe de bû?	☐	☐
2. Ma rovî çû hundir cem şêrî?	☐	☐
3. Ma rovî diyarî da şêrî?	☐	☐
4. Ma şêr ew ajelên din xwaribûn?	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

- Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
- Ma tu bawer dikî ku şêr nexweş bû? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?
- Ma rovî ji wan ajelên din bîaqiltir bû? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?
- Ma tu bawer dikî ku mirov dikare ji vê serpêhatiyê tiştekî hîn bibe? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Nexşeyeka giravekê

Pirs li ser "Nex eyeka giravek "

Ji bo bersiva ku tu bawer dik  rast e,  prastek  (X) li  argo ey  bide. Tu bi ten  dikar  yek  prastek  (X) l  bid .

1. K jan ji van ciyan her  n z k  bender  ye?

- A ☐ Bajar
B ☐ Gol
C ☐  ewl k

2. K jan ji van ciyan li bakur  baj r e?

- A ☐ Balaf rgeh
B ☐ Daristan
C ☐  ewl k

3. Tu d  bi k jan al  ve her  heke tu ji baj r ber bi gol  ve bi  ?

- A ☐ Bakur
B ☐ Rojava
C ☐ Rojhilat

4. Bifikire ku tu li girav  gerek  dik . Li gor qa deyan here.

1. Ji gund dest p  bike.
2. Bide ser r ya ku ber bi bender  ve di e.
3. Li ba xa er ya duyem mil   ep  bigire.
4. Berdewam bike hetan  r  xilas bibe.
5. Tu nuha li ku y ?

- A ☐  ewl k
B ☐ Bajar
C ☐ Bender

Dûpişk-pîrikajela biderzî

Li navçeyên germ, fikreka nebaş e ku mirov tiliyên xwe têxe qulên piçûk yên dîwaran yan nav keviran. Mirov divê pêlavên xwe jî ku demeke dirêj newergirtî mabin, dawêşîne. Ji ber ku dûpişk ji ronahiyê hez nakin, bi hêsanî, bi roj dikevin qul û cihên din yên tarî û vedikevin. Dûpişk li welatên germ, li tevayê cîhanê dijîn lê mirov kêr caran wan dibîne.

Bi pêvedanê nêçîra xwe dike

Dûpişk dibin ku pir bijehrî bin, digel ku piraniya cûreyên wan jî bo me mirovan ne yên kuştinê ne. Ew ji yek heta bîst santîmetreyan dirêj dibin, girêdayî ka ew ji kîjan cûreyî ne lê di taliya boçika hemûyan de derziyeke jehrê heye. Dema ku dûpişkek dê nêçîrê bikuje, ew boçika xwe bi jor ve, bi ser piştê xwe ve ditewîne û bi nêçîrê vedide ya ku ew bi pençikên xwe zêft dike. Dûpişkekê tirsîyayî li hawîrdorê zû dizivire jî bo ku hertim berê derziya xwe bide neyarî.

Dûpişk bi şev nêçîra pîrpîrokên mezin û kêzikên din yên piçûk dike. Ew bi pençikên xwe hîs dike, nêçîra xwe diguvêşin û bi derziya xwe ya jehrê wê dike.

Dûpişk

Pirs li ser "Dûpişk-pîrikajela biderzî"

Di derbarê nivîsê de bersiva van pirsên jêrîn bide, Erê yan Na.

	Erê	Na
1. Ma dûpişk ji tarîtiyê hez dikin?	☐	☐
2. Ma <i>hemû</i> dûpişk dikarin mirovan bikujin?	☐	☐
3. Ma <i>hemû</i> cûreyên dûpişkan wek hev mezin in?	☐	☐
4. Ma dûpişk bi pençikan nêçîra xwe digirin?	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

- Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
- Di nivîsa di derbarê dûpişkan de dibêje ku mirov divê pêlavên xwe dawêşîne. Tu bawer dikî ji bo çi divê mirov wê bike? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Textpaket 2

Dûpişk-pîrikajela biderzî

Li navçeyên germ, fikreka nebaş e ku mirov tiliyên xwe têxe qulên piçûk yên dîwaran yan nav keviran. Mirov divê pêlavên xwe jî ku demeke dirêj newergirtî mabin, dawêşîne. Ji ber ku dûpişk ji ronahiyê hez nakin, bi hêsanî, bi roj dikevin qul û cihên din yên tarî û vedikevin. Dûpişk li welatên germ, li tevayê cîhanê dijîn lê mirov kêrî caran wan dibîne.

Bi pêvedanê nêçîra xwe dike

Dûpişk dibin ku pir bijehrî bin, digel ku piraniya cûreyên wan jî bo me mirovan ne yên kuştinê ne. Ew ji yek heta bîst santîmetreyan dirêj dibin, girêdayî ka ew ji kîjan cûreyî ne lê di taliya boçika hemûyan de derziyeke jehrê heye. Dema ku dûpişkek dê nêçîrê bikuje, ew boçika xwe bi jor ve, bi ser piştê xwe ve ditewîne û bi nêçîrê vedide ya ku ew bi pençikên xwe zêft dike. Dûpişkekê tirsîyayî li hawîrdorê zû dizivire jî bo ku hertim berê derziya xwe bide neyarî.

Dûpişk bi şev nêçîra pîrpîrokên mezin û kêzikên din yên piçûk dike. Ew bi pençikên xwe hîs dike, nêçîra xwe diguvêşin û bi derziya xwe ya jehrê wê dike.

Dûpişk

Pirs li ser "Dûpişk-pîrikajela biderzî"

Di derbarê nivîsê de bersiva van pirsên jêrîn bide, Erê yan Na.

	Erê	Na
1. Ma dûpişk ji tarîtiyê hez dikin?	☐	☐
2. Ma <i>hemû</i> dûpişk dikarin mirovan bikujin?	☐	☐
3. Ma <i>hemû</i> cûreyên dûpişkan wek hev mezin in?	☐	☐
4. Ma dûpişk bi pençikan nêçîra xwe digirin?	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

- Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
- Di nivîsa di derbarê dûpişkan de dibêje ku mirov divê pêlavên xwe dawêşîne. Tu bawer dikî ji bo çi divê mirov wê bike? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Zilamê çikûs

Zilamekê çikûs hemû tiştên xwe firotin û pereyên zêr helandin û kirin gilokeka mezin. Wî ew giloka zêr di baxçeyê xwe de, di ber qurmê darekê de xiste binê erdê. Wî her roj serdana darê dikir. Rojekê yek ji cîranan ew dît û rasterast fêhm kir ku ew çi dike. Dema zilamê çikûs çû, ji cîran re bû delîve û giloka zêr ji bin erdê derxist û bi xwe re bir.

Dema zilamê çikûs, roja din ji bo ku li xezîna xwe miqate be, hat, qulekê dît. Wî dest pê kir û giriya û ji bêçaretîya xwe porê serê xwe hilkişand. Hevalekî wî ku di wir de derbas dibû mereq kir ka çi qewmiye. Zilamê çikûs jê re got ku çi hatiye serê wî.

- Wey, tişteki din nebû, hevalê wî got. Sebeb tune ku tu xemgîn bibî. Ji ber ku giloka zêr di rastiyê de qet nebûbû ya te. Kevirekî bigire û di şûna wê de bixe qulê û hesab bike ku ew giloka zêr e. Tu dê her eynî kêf û feydeyê jê bikî.

Pirs li ser "zilamê çikûs"

Ji bo bersiva ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

1. Zilamê çikûs giloka zêr çewa bi dest xist?

- A ☐ Wî ji ciranî kirîbû.
B ☐ Wî ji pereyan çêkiribû.
C ☐ Wî di baxçeyê de ditîbû.

2. Çima Zilamê çikûs her roj diçû ba darê?

- A ☐ Ji bo ku zêdetir zêr bixe binê erdê.
B ☐ Ji bo ku zêrê xwe ji binê erdê derbixe.
C ☐ Ji bo ku çavdêriya zêrê xwe bike.

3. Mirov ji vê çîrokê dikare fêrî çi bibe?

- A ☐ Ku mirov dewlemendiya xwe parve bike.
B ☐ Ku mirov bi tenê ji dewlemendiya ku tê bikaranîn kêfê dike.
C ☐ Ku mirov divê her dem guhdariya cîran û hevalên xwe bike.

Tu bersiva pirsên jêrê bi devkî didî.

4. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
5. Ma tu dibêji gelo çima zilamê çikûs hemû tiştên xwe firotin? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?
6. Çima hevalê wî digot, di şûnê de kevirekî bixe qulê? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Çîpsên petata

Çîpsên petata, qetên tenik û qelandî en petatan e û ji îcadên herî behskirî yê sed sala 1800an e. Serpêhatiyên di derbarê ka kî ew îcad kiriye û dest bi firotina wê kiriye de pir in. Hema hema ne mumkun e ku biryar were dayin ka ji van serpêhatîyan kîjan xwediyê rastiye ye.

Çîpsên petata

Serpêhatiya herî belavbûyî di derbarê George Crum de ye, 24ê tebaxê sala 1853an, Crum hewil da ku mişteriyek nerazî aram bike. Wî petatan tenik qetkirin, qelandin, pişt re şor kir, mişterî ji nerazîbûnê giha dilşadiya zêde. Ev serpêhatî dibe ku pir rast be, eşkere ye ku xwarênpêjên din jî, di heman sedsalê de gihîştine heman dîtînê. Tenê li Amerîkayê, di çend kitêbên xwarinê de dihê behskirin û şeweyên din li Bîrîtanya Mezin hat bipêşvebirin.

Pêşî di 1890 î de dest pê hat kirin çîps di dikanên xwarinê de hatin firotin û zêdebûna rastî, ya afirandina çîpsê û firotinê di pey îcada frîtosê de dest pê kir ku di dawîya 1920 î de keşif kirine, hesan kir. Di dawîya dehsalên hatî de, ambalaj jî hatin guhertin, wisan bû ku çîps li deverên dûrî Amerîkayê jî hat belav kirin. Li hêla Ewropayê, pêşketina çîpsê di dikanan de, piştî 1950 î dest pê kir.

Pir li ser "çîpsên petata"

Ji bo bersivên ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

1. Ji bo çi nivîskar vê nivîsê nivîsiye?

- A ☐ Ji bo ku di derbarê çîpsên petata de agehdarî bide xwendevanî.
 B ☐ Ji bo ku bi serpêhatiyeka xweş kêfa xwendevanî bîne.
 C ☐ Ji bo ku xwendevanî hîn bike ka mirov çawan çîpsên petata çêdike.

2. Mirov dizane ku kê çîpsa petatan îcad kiriye?

- A ☐ Belê, George Crum bû.
 B ☐ Na, kesên li ser dihê fikirkirin pir in.
 C ☐ Na, lê mirov dizane li kur îcad bûye.

Di nivîsa li ser çîpsê de kîjan dîtîn rast e? Di pey her dîtinekê de çeprestekê li Erê yan Na bide.

	Erê	Na
3. Em dizanin kêmkêde ji kengê ve mirov çîpsa petata xwariye.	☐	☐
4. Ewrûpa yekemîn beşa cîhanê ye ku mirov çîpsa petata li wir firot.	☐	☐
5. Ji yekî zêdetir sebeb hene ku mirov di 1900 î de dest bi xwarina çîpsa petata kiriye.	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

6. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?

Textpaket 3

Dûpişk-pîrikajela biderzî

Li navçeyên germ, fikreka nebaş e ku mirov tiliyên xwe têxe qulên piçûk yên dîwaran yan nav keviran. Mirov divê pêlavên xwe jî ku demeke dirêj newergirtî mabin, dawêşîne. Ji ber ku dûpişk ji ronahiyê hez nakin, bi hêsanî, bi roj dikevin qul û cihên din yên tarî û vedikevin. Dûpişk li welatên germ, li tevayê cîhanê dijîn lê mirov kêrê caran wan dibîne.

Bi pêvedanê nêçîra xwe dike

Dûpişk dibin ku pir bijehrî bin, digel ku piraniya cûreyên wan jî bo me mirovan ne yên kuştinê ne. Ew ji yek heta bîst santîmetreyan dirêj dibin, girêdayî ka ew ji kîjan cûreyî ne lê di taliya boçika hemûyan de derziyeke jehrê heye. Dema ku dûpişkek dê nêçîrê bikuje, ew boçika xwe bi jor ve, bi ser piştê xwe ve ditewîne û bi nêçîrê vedide ya ku ew bi pençikên xwe zêft dike. Dûpişkekê tirsîyayî li hawîrdorê zû dizivire jî bo ku hertim berê derziya xwe bide neyarî.

Dûpişk bi şev nêçîra pîrpîrokên mezin û kêzikên din yên piçûk dike. Ew bi pençikên xwe hîs dike, nêçîra xwe diguvêşin û bi derziya xwe ya jehrê wê dike.

Dûpişk

Pirs li ser "Dûpişk-pîrikajela biderzî"

Di derbarê nivîsê de bersiva van pirsên jêrîn bide, Erê yan Na.

	Erê	Na
1. Ma dûpişk ji tarîtiyê hez dikin?	☐	☐
2. Ma <i>hemû</i> dûpişk dikarin mirovan bikujin?	☐	☐
3. Ma <i>hemû</i> cûreyên dûpişkan wek hev mezin in?	☐	☐
4. Ma dûpişk bi pençikan nêçîra xwe digirin?	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

- Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
- Di nivîsa di derbarê dûpişkan de dibêje ku mirov divê pêlavên xwe dawêşîne. Tu bawer dikî ji bo çi divê mirov wê bike? Tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Çîpsên petata

Çîpsên petata, qetên tenik û qelandî en petatan e û ji îcadên herî behskirî yê sed sala 1800an e. Serpêhatiyên di derbarê ka kî ew îcad kiriye û dest bi firotina wê kiriye de pir in. Hema hema ne mumkun e ku biryar were dayin ka ji van serpêhatîyan kîjan xwediyê rastiye ye.

Çîpsên petata

Serpêhatiya herî belavbûyî di derbarê George Crum de ye, 24ê tebaxê sala 1853an, Crum hewil da ku mişteriyek nerazî aram bike. Wî petatan tenik qetkirin, qelandin, pişt re şor kir, mişterî jî nerazîbûnê giha dilşadiya zêde. Ev serpêhatî dibe ku pir rast be, eşkere ye ku xwarênpêjên din jî, di heman sedsalê de gihîştine heman dîtînê. Tenê li Amerîkayê, di çend kitêbên xwarinê de dihê behskirin û şeweyên din li Bîrîtanya Mezin hat bipêşvebirin.

Pêşî di 1890 î de dest pê hat kirin çîps di dikanên xwarinê de hatin firotin û zêdebûna rastî, ya afirandina çîpsê û firotinê di pey îcada frîtosê de dest pê kir ku di dawiya 1920 î de keşif kirine, hesan kir. Di dawiya dehsalên hatî de, ambalaj jî hatin guhertin, wisan bû ku çîps li deverên dûrî Amerîkayê jî hat belav kirin. Li hêla Ewropayê, pêşketina çîpsê di dikanan de, piştî 1950 î dest pê kir.

Pir li ser "çîpsên petata"

Ji bo bersivên ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

1. Ji bo çi nivîskar vê nivîsê nivîsiye?

- A ☐ Ji bo ku di derbarê çîpsên petata de agehdarî bide xwendevanî.
 B ☐ Ji bo ku bi serpehatiyeka xweş kêfa xwendevanî bîne.
 C ☐ Ji bo ku xwendevanî hîn bike ka mirov çawan çîpsên petata çêdike.

2. Mirov dizane ku kê çîpsa petatan îcad kiriye?

- A ☐ Belê, George Crum bû.
 B ☐ Na, kesên li ser dihê fikirkirin pir in.
 C ☐ Na, lê mirov dizane li kur îcad bûye.

Di nivîsa li ser çîpsê de kîjan dîtîn rast e? Di pey her dîtinekê de çeprestekê li Erê yan Na bide.

	Erê	Na
3. Em dizanin kêmezêde ji kengê ve mirov çîpsa petata xwariye.	☐	☐
4. Ewrûpa yekemîn beşa cîhanê ye ku mirov çîpsa petata li wir firot.	☐	☐
5. Ji yekî zêdetir sebeb hene ku mirov di 1900 î de dest bi xwarina çîpsa petata kiriye.	☐	☐

Tu bersiva pirsên jêrê devkî didî.

6. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?

Xew

Pêwîstiya hemûyan bi xewê heye, çi însan çi heywan. Lê ji bo çi? Lêkolîner jî bersivê nizanin. Yan jî, di dema razana me de çi dibe. Lê pêwîst e ku em razên, tu şik tê de tune, bê razan em dimirin.

Xew cûreyekî bêhnvedanê ye. Tevî ku haya te jê tune ye ka li hawîrdora te çi dibe. Ji hin aliyên ve meriv dikare bêje ku dema tu radizî, tu jî hiş ve çuyî. Lê ne ewqas kûr ku tu nikaribî ji xewê bêyî şiyarkirin.

Çerxa xewê

Xew di çerxên veegerok de pêk tê, dibe ku ew jî nêzî 90 deqîqeyan dirêj bin. Her çerxeka xewê jî pênc pêngavan pêk tê, li dîyagrama di derbarê çerxa xewê de binêre.

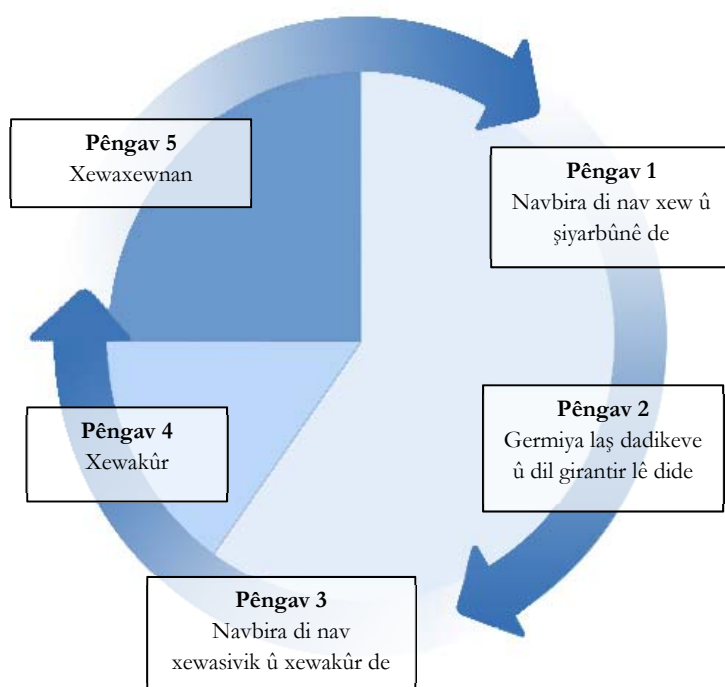
Xewaxewnan û xewakûr

Navê pêngava pêncem xewaxewnan e. Wê demê çav xwe zû dilivînin û em wê demê xewnan dibînin. Xewaxewnan di rûyê re ye ango em ewqas kûr ranazên. Xewaxewnan her 90 deqîqeyan û carekê bi şûn de tê û di nêzîkî ji çaran yek, ji dema xewa me de didomîne. Pêngaveka din xewakûr e. Wê demê laş bi ser xwe ve tê û em xwe baştir hînî tiştên nû dikin. Di dema xewakûr de zanîn xurt dibin heta ku ew tiştên herî hesan jî, di hiş de dimînin.

Cîdagirtina xewlêçûyînê

Heke tu rojekê gelek dereng razayî gelek hêsan e ku mirov bawer bike ku şeva pişt re pêwîstiya te pê heye ku tu duqat razêyî. Lê ev ne rast e. Laş gelek baş ciyê xewa hundakirî dadigire. Dema tu kêr razayî, tu kûrtir radizêyî ji bo ku şûna wê dabigirî.

Çerxa xewê

Pirs li ser "Xew" ê

Kîjan îdîa li tiştê ku di nivîsê de, li ser xewê hatiye nivîsandin, tê? Piştî her îdîayekê çeprestekê (X) li çargoşeya Erê yan Na bide.

	Erê	Na
1. Lêkolîner dizanin çima xew ji mirovan re pêwîst e.	☐	☐
2. Mirov di xewaxewnan de sivik radizê.	☐	☐
3. Em di piraniya şevê de xewnan dibînin.	☐	☐
4. Şiyarbûna berî xewaxewnan ji şiyarbûna piştî xewaxewnan hêsantir e.	☐	☐

Hevokê berdewam bike. Ji bo bersiva ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

5. Heke mirov şevê yan jî du şevan hindik razabe....

- A ☐ pêwîst e mirov şeva bê duqat razê ji bo ku ciyê xewê dabigire.
- B ☐ laş dikare şeva bê, wê bi rêya razana kûr telfî bike.
- C ☐ divê mirov êvara bê gelek zûtir here û têkeve nav nivînan ji bo ciyê xewa lêbihurî dabigire.

Tu bersîva vê pirsê tê devkî didî.

6. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?

Şîr

Ji xwendevanan bo rojnameyekê

Li Swêdê hemû xwendekar li dibistanê firavîne dixwin û digel xwarinê pir caran şîr dihê servîskirin. Di demên dawîn de dest pê hatiye kirin mînaqêşe dibe, gelo bi rastî vexwarina şîr baş e. Li vir tu dikarî bixwîn ka du kesên cuda çi difikirin.

1.

Avê bide zarokên dibistanê, di şûna şîr de

Şîrê çêlekan li dibistanê ne xwezayî ye. Mîrov li cîhnê yekemîn celeb e ku şîrê celebek din serf dike.

Lêkolîneke berfireh ji universîteya Uppsalayê ku me dikarîbû roja çarşemê, di derbarê de, di rojnameyê de bixwenda nîşandanên me yên berê, bêrexne li ser şîr, serûbin dike. Lêkolîvanan kifîşkirine ku kurtejiyan û hestîşikestina pir, bi zêdevexwarina şîr ve girêdayî ye.

Şîrê mînga ji bo laşsaxiya civatê û jîngehê ne xwezayî û ne jî baş e. Ji ber vê yekê dem hatiye ku em şîrê mînga ji dibistanên swêdî rakin û di şûnê de zarokan fêrî vexwarinên din yên nû bikin, ku ji bo jîngehê baştir e: ango tîbûnê bi avê vemirîne.

Anders Svensson

Nûnerê komela Bêgoşt bixwe.

2.

Li dibistanê şîr digel xwarinê pêwîst e

Bersiv bo Anders Svensson

Anders Svensson naxwaze ku zarok li dibistanê şîr vexwin. Em û YN tam berevajî difikin - hemû zarok li dibistanê hêjayî şîrê belaş in.

Di naveroka şîr de ji 22 madeyên adanê 18 ku her roj pêwîstiya me pê heye, hene û di derbarê adanê de piştrastiyeke mezin e, di dema roja zarokan de, li dibistanê. Li welatên ku kêmasiya xwarinê lê heye, ji bo pir zarokan şîrê dibistanê dikare bibe çavkaniyeke jiyanê bo adanê. Digel vê, lêkolînen nû nîşan dane ku adanê naveroka firavîneke dibistanê têr nake heke zarok digel xwarinê şîr negirin.

Lêkolînera adanê Ulla Rosander li Högskolana Kristianstadê, li sê dibistanên bajerekî Swêdê, naveroka adanê di wê xwarina dibistanê de ku zarokên dehsalî di heftiyekê de xwarine, analîs kiriye. Lîsteya firavîna dibistanan wek hev bûye. Encaman diyar kiriye ku vexwarina şîr digel xwarinê ji bo zarokan girîng e û ji bo zarokên ku hindik xwarinê dixwin yan jî yên ku pê re nagihîjin di navbira firavîne de têr bixwin, zêde girîng e. Şîr ji bo zarok kalsiumê jî têr bistîne, vîtamîn B12 û magnesium pêwîst e. Ji ber hindê, cîhekî şîr bêguman li dibistanê heye.

Petra Strandberg

Nûnera gundiyên şîr Swêd

Pirsên "ji xwendevanan bo rojnameyekê"

Ji bo bersiva ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

1. Ji bo çi Strandberg bawer dike ku şîr ji bo zarokên dibistanê girîng e?
 - A ☐ Şîr dike ku zarok li dibistanê zêde bixwin.
 - B ☐ Şîr dike ku mirov zêdetir bijî.
 - C ☐ Di naveroka şîr de pir madeyên adanê hene.
2. Ji bo çu Svensson bawer dike ku zarokên dibistanê bila di cihê şîr de avê vexwin?
 - A ☐ Av ji şîr erzantir e.
 - B ☐ Av ji bo jîngehê baştir e.
 - C ☐ Av tîbûnê baştir divemirîne.
3. Li gor nivîsan, lêkolînê çi nîşan daye?
 - A ☐ Ku di vexwarina şîr de hem tesîra baş û hem jî ya nebaş heye.
 - B ☐ Ku di xwarina dibistanê de bêtir şîr naverokeka adanê a têtir zêde ye.
 - C ☐ Ku bi zêdevexwarina şîr hestî qewîtir dibin.
4. Ji bo çu Stranberg di rojnameyê de dinivîse?
 - A ☐ Ew dixwaza bibêje ka ji bo çu ew bawer dike ku Svensson şaş e.
 - B ☐ Ew dixwaze bibêje ji bo çu av baş e ji bo jîngehê.
 - C ☐ Ew naxwaze ku zarok li dibistanê hindik xwarin bixwin.

Kîjan îdîa, çi di nivîsên li ser şîr hatine nivîsandin, digunce? Di pey her îdîayekê de çeprestekê ji bo Erê yan Na deyne çargoşeyê.

	Erê	Na
5. Svensson îdîa dike ku mirov pir zêde şîr vexwe kurttir dijî.	☐	☐
6. Svensson û Strandberg di nivîsên xwe de îşaretî heman lêkolînanê dikin.	☐	☐
7. Xuya ye ku lêkolînan di derbarê tesîra şîr de hemfikir in.	☐	☐

Pirsên jêrê tu devkî bersiv didî.

8. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çu ye?
9. Kîjan nivîsê herî zêde tu îqna kirî? Ma tu dikarî hingê behs bikî tu çewa difikirî?

Bajarên cîhanê hîn zûtir mezintir dibin

Bajarvanîbûn li cîhanê bi hawayekî hîn bi leztir berdewam e. Li gor pêşbînîyên YN, li bendê ye ku jimara bajarîya bi tevahî zêde be, di sala 2050 î de bigihîje 2,4 mîlyaran û ji bo ku hemû cîh bigrin, dibe ku bajar xwe li ser qadeka weke ya Hindistanê fereh bikin

Di sedsala 1900 î de, jimara xelkên seranserê cîhanê ku li bajaran dijîyan zêde bû, ji 220 mîlyonan gihîşt 2,8 mîlyar mirovan û di 2008 de li gor YN, ev cara yekem e ku piraniya mirovan ne li gundan, li bajar û herêmên şên dijîn.

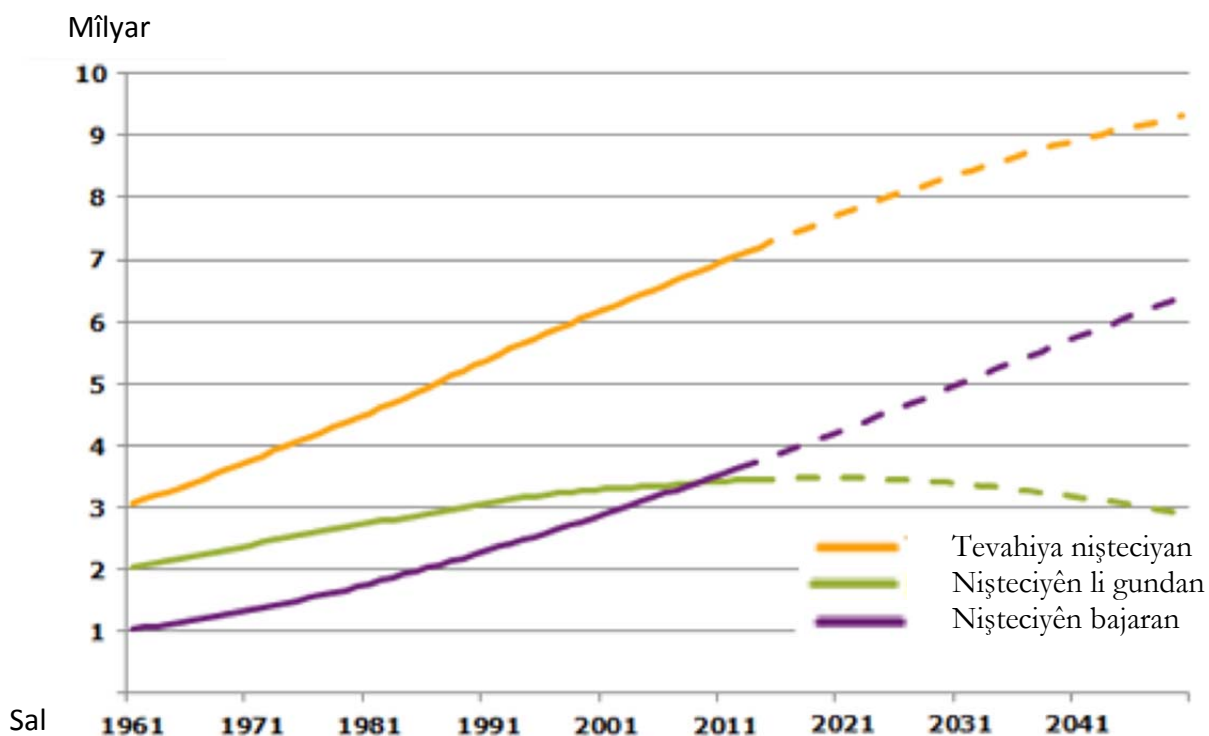
Di 2013an de bajarîyên cîhanî nêzî 3,6 mîlyar nişteci hatin texmînkirin, lê li gor pêşbînîyên YN li bendê ne ku di 2030 î de bigihîje nêzî 5 mîlyaran û di 2050 î de, ji 6 mîlyaran zêdetir bibe. Li Ewrûpa, bakur û başûrê Amerîkayê ji niha ve piraniya gel li bajar û herêmên şên dijîn, dema ku Afrîka û Asya bi biheyacan rûbirûyî zêdebûna bajaravakirinê ne.

Mezinbûna bajaran hem astengî ye û hem jî îmkane

Mezinbûna bajaran di pir hêlan de zahmetiyeke mezin e ji ber ku bajarîbûna bilez ber bi pirsgrêkên pîzîşkî û yên jîngehê ve diçe. Bo nimûne: dibe ku di derbarê qirêjiya hewayê û mercên kêmasiyên hîjîyenê de be. Di heman demê de mezinbûna bajaran mezin fîrsetine ku li gundan tunin, pêşkêşî pir mirovan dike, mîna pir îmkane kar, baştir laşsaxî û lênêrîna nexweşîyan û fîrsetên xwendinê.

Ku pir mirov bi şênayî bijîn, dihê wateya kêmkirina enerjî û çûnûhatinê jî, ku di heman demê de dikare alîkariya kêmkirina giraniya li ser îklîmê bike.

Di cîhanê de zêdebûna nişteciyan 1961-2012 û pêşbîniya 2013-2050

Pirsên ji "Bajaren cîhanê hîn zûtir mezintir dibin"

Ji bo bersiva ku tu bawer dikî rast e, çeprestekê (X) li çargoşeyê bide. Tu bi tenê dikarî yek çeprestekê (X) lê bidî.

1. Li gor nivîsê, tesîra herî pêşîn a neyînî kîjan e ku mirov malê bar dikine bajaran?

- A ☐ Li bajaran jîngeh gemarî dibe.
- B ☐ Bajar mezin dibin.
- C ☐ Pêwîstiya çûnûhatinê zêde dibe.

2. Mirov bawer dike ku sala 2040 î dê nêzî çend mirovan li bajaran bijîn?

- A ☐ Nêzî 6,4 mîlyar
- B ☐ Nêzî 3,6 mîlyar
- C ☐ Nêzî 5,7 mîlyar

3. Li gor nivîsê, kîjan tesîra herî pêşîn e ku nişteciyên bajaran zêde dibin?

- A ☐ Li bajaran jîngeh xweştir e.
- B ☐ Li bajaran mercên jiyanê baştir in.
- C ☐ Malbarkirina bo bajaran hêsantir e.

4. Parvebûna nişteciyên cîhanê di navbera bajar û gundan de di 1961ê de çawa bû?

- A ☐ Nêzî du caran zêdetirî bajaran mirov li gundan dijiyan.
- B ☐ Piraniya mirovan zêdetir li bajaran dijiyan ne li gundan.
- C ☐ Jimara mirovên li gund û bajaran dijiyan wek hev bû.

Tu bersiva van pirsên jêrê devkî didî?

- 5. Ma tu dikarî bi gotinên xwe, bi kurtî behs bikî ka ev nivîs li ser çi ye?
- 6. Di nivîsê de dibêje ku dê pîr û pîr li bajaran bijîn. Tu bawer dikî ku dê hêlên baş yên jiyanê gundan hebin? Ma tu dikarî hîngê behs bikî tu çewa difikirî?

Litteraturförteckning

Aisopos. Den girige. I: *Aisopos' fabler*. Ny översättning av Erik Hedén med illustrationer av Arthur Rackham. 1919. Stockholm: Svenska andelsförlaget. (bearbetad)

Aronsson, Karin & Stellan Ottosson, 1993. Lejonet och räven. I: K. Aronsson & S. Ottosson; illustrationer I-K Eriksson & M. Korotyńska, *Min läsebok Blå rosen*. 2:a uppl. Stockholm: Liber. (bearbetad)

Borgström, Håkan, 2010. Sover kroppen när du sover? I: H. Borgström. 2010. *Kroppens mysterier*. Enskede: Borgströms Förlag. (bearbetad)

Carlberg, Jonas, 2014. Mjölken behövs till skolmaten. *Upsala Nya tidning*. Insändare. Publicerad 2014-11-11. (bearbetad)

En karta över en ö. Kartan och frågorna anpassade från IEA Reading Literacy Study. © 1990. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). The Hague: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), IEA Secretariat¹.

Harrison, Dick, 2014. Hur länge har vi ätit potatischips? Historiebloggen. *Svenska Dagbladet* <http://blog.svd.se/historia/2014/09/28/hur-lange-har-vi-ait-potatischips/?fromMobile=true> Publicerad 2014-09-28. Hämtad 2014-10-19. (bearbetad)

Moström, Jerker, 2013. Världens städer växer allt snabbare. SCB. Statistiska centralbyrån. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Varldens-stader-vaxer-allt-snabbare/#> Publicerad 2013-10-10. Hämtad 2015-01-08. (utdrag)

Paulsson, Jonas, 2014. Ge barnen havremjolk i stället. *Upsala Nya Tidning*. Insändare. Publicerad 2014-11-04. (bearbetad)

Åström, Karin, 2001. Skorpionen – ett spindeldjur med gadd. I: S. Andersson, K. Åström & S. Rune. *Boken om världen*. Stockholm: Liber. (Utdrag)

Bildförteckning

Lejonet och räven. Eriksson, Inga-Karin, 1993. I: K. Aronsson & S. Ottosson; illustrationer I-K Eriksson & M. Korotyńska, *Min läsebok Blå rosen*. 2. uppl. Stockholm: Liber.

Fotografi på skorpion. Hämtad 2015-06-24
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Emperor_scorpion_or_Imperial_scorpion_\(Pandinus_imperator\).jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Emperor_scorpion_or_Imperial_scorpion_(Pandinus_imperator).jpg)

Fotografi på potatischips. Hämtad 2015-02-03
https://pixabay.com/p-476359/?no_redirect

¹ Att IEAs skrifter, studiematerial och undersökningar med organisationens tillstånd får användas för forsknings- och utbildningsändamål ska inte tolkas som att IEA medverkat i eller godkänt någon del av forskningen, eller rapporteringen kring den, eller de utbildningsprogram vari materialet används.